

Docència universitària en l'àmbit de la intervenció social

ACÚP ASSOCIACIÓ
CATALANA
D'UNIVERSITATS
PÚBLIQUES

 Generalitat de Catalunya
**Departament
de Drets Socials**

 UNIVERSITAT DE
BARCELONA

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

 UNIVERSITAT POLITÈCNICA
DE CATALUNYA
BARCELONATECH

 upf. Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

 Universitat
de Girona

 Universitat de Lleida

 UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

 uoc Universitat
Oberta
de Catalunya

Informe elaborat per

Associació Catalana d'Universitats Públiques

Direcció i coordinació

Quim Brugué

Correcció

Dosbé Publishers

Disseny i impressió

Mètode

Barcelona, setembre 2022

Índex

Marc de treball	4
Introducció	6
1. On som? La universitat i la intervenció social	7
1.1. Acadèmics analitzant la seva tasca acadèmica	7
1.2. Professionals analitzant l'acadèmia	12
2. Cap on anar? La universitat i la intervenció social	17
2.1. Dels dilemes a les decisions docents	17
2.2. Reflexions acadèmiques entorn del model docent	18
2.3. Reflexions professionals entorn del model docent	22
3. Conclusions	25
Annex. Els grups de treball	27

Marc de treball

En ocasió de l'aprovació del **II Pla Estratègic de Serveis Socials (PESS) 2021-2024** el mes de desembre del 2020, la Direcció General de Serveis Socials del Departament de Drets Socials de la Generalitat de Catalunya (abans, Departament de Treball, Afers Socials i Famílies) i l'Associació Catalana d'Universitats Públiques (ACUP) van iniciar, a principis de l'any 2021, una col·laboració estratègica amb l'ambició de contribuir a estructurar el marc de recerca, innovació i coneixement en l'àmbit social català i reforçar les competències i habilitats dels seus professionals actuals i futurs.

En particular, la col·laboració es va vertebrar en dues actuacions recollides en l'eix 11 de la quarta palanca de transformació del II PESS, «La governança i el coneixement», que posa de manifest la necessitat del sistema de Serveis Socials de prendre decisions basades en l'evidència. Són les següents:

- **Actuació 149 del II PESS:** Establir acords amb les universitats per a incorporar competències en recerca i innovació en els currículums formatius.
- **Actuació 150 del II PESS:** Definir les bases i la publicació d'una convocatòria pública de recerca anual en serveis socials orientada a les prioritats marcadades pel PESS i incorporar clàusules de gènere en les seves fases.

Amb el propòsit d'implementar l'actuació 149, «Establir acords amb les universitats per a incorporar competències en recerca i innovació en els currículums formatius», l'ACUP va engegar, durant la segona meitat de l'any 2021, una sèrie de sessions de debat sobre les necessitats i els reptes formatius i competencials de la universitat en l'àmbit social català.

Ho va fer mitjançant la creació de dos grups de treball; el primer, integrat per acadèmics, designats pels rectors, que duen a terme docència i recerca en l'esfera social en el si de les universitats catalanes, siguin públiques o privades; el segon, format per professionals que, des de l'Administració pública, les empreses socials o les entitats del tercer sector, treballen en aquest camp.

Cadascun d'aquests dos grups de treball es va reunir en dues ocasions: la primera, en una sessió dedicada a la identificació de reptes i la segona, en una sessió dedicada a la formulació de propostes.

- **Primera sessió de debat amb acadèmics:**
Identificació de reptes
En línia, el dilluns 5 de juliol del 2021.
- **Primera sessió de debat amb professionals:**
Identificació de reptes
En línia, el dimecres 17 de novembre del 2021.
- **Segona sessió de debat amb acadèmics:**
Formulació de propostes Aula Ramon y Cajal de l'Edifici Històric de la Universitat de Barcelona (UB), el dijous 18 de novembre del 2021.
- **Segona sessió de debat amb professionals:**
Formulació de propostes Aula Modernista 02 de la Casa de Convalescència de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), el dilluns 22 de novembre del 2021.

El dimarts 18 de gener del 2022 els dos grups de treball es van trobar en una darrera sessió de debat conjunta, en línia, en la qual es va discutir i adoptar un informe final.

Aquest informe recull les conclusions del conjunt de les sessions de debat sobre com s'haurien de formar i quines competències en recerca i innovació haurien d'adquirir uns estudiants i futurs professionals que es troben davant una realitat socioeconòmica fràgil i radicalment diferent de la de fa només unes quantes dècades, caracteritzada pel sorgiment de creixents necessitats⁽¹⁾ (agreuades per la crisi econòmica i financera del 2008 i, més recentment, per la crisi de la COVID-19), però també de múltiples oportunitats derivades del progrés de les tecnologies de la informació i la comunicació (per exemple, la intel·ligència artificial i les dades massives) i de l'emergència de noves aproximacions, metodologies i bones pràctiques en la intervenció social.

¹ Entre d'altres, l'augment del risc de pobresa i d'exclusió social, la precarització del mercat laboral, la problemàtica de l'accés a l'habitatge, la segregació educativa i el fracàs escolar, l'envelliment progressiu de la població i la diversificació de la societat i de les llars, l'arribada de població estrangera, etc.

Aquest document es distribuirà entre les dotze universitats catalanes amb la voluntat d'ajudar-les a reorientar els plans docents de les titulacions interpel·lades (essencialment, educació social i treball social) a fi d'integrar-hi la visió del II PESS elaborat per la Direcció General de Serveis Socials del Departament de Drets Socials de la Generalitat de Catalunya.

Per al disseny dels continguts, la preparació dels materials necessaris i la conducció de les sessions de debat, així com per a la redacció de l'informe final, l'ACUP va comptar amb l'acompanyament del professor Quim Brugué, catedràtic de ciència política i director del Campus de Cohesió i Responsabilitat Social (CCRS) de la Universitat de Girona (UdG). L'ACUP mateixa es va ocupar dels aspectes logístics i administratius vinculats a l'organització de les sessions de debat.

Introducció

A la universitat estem formant els professionals que intervindran tant en la resposta a les demandes socials del present com en la construcció de la societat del futur. En un context de gran complexitat i volatilitat on res no és el que era, no ens queda més remei que preguntar-nos si estem formant adequadament els nostre alumnes: els estem explicant la realitat social del segle xx o la del segle XXI? Els estem proporcionant les eines d'anàlisi i d'intervenció que reclama el nou mil·lenni? Som conscients de com ha canviat la societat i de com hem estat capaços de transformar també les nostres formes i els nostres continguts docents?

Amb aquests interrogants al cap, hem escoltat i recollit les opinions de dos grups de treball: un amb acadèmics de les diferents universitats catalanes, tant públiques com privades, i un altre amb professionals de diferents administracions públiques, empreses socials i entitats del tercer sector. Així mateix, com hem esmentat en l'apartat anterior, amb cadascun d'aquests dos grups hem fet dues reunions de treball. En la primera ens hem centrat a definir i diagnosticar la situació de l'ensenyament universitari en l'àmbit de la intervenció social, mentre que en la segona ens hem dedicat a discutir propostes i línies de treball de futur. El resultat d'aquest treball, presentat i debatut en una darrera reunió de treball conjunta, no és un diagnòstic sistemàtic, però ens permet valorar la situació en la qual ens trobem i identificar els principals reptes que haurem d'afrontar.

Hem estructurat el document a partir de dos grans blocs: el primer, dedicat a la part diagnòstica i el segon, centrat més aviat en els continguts de propostes. Alhora, distingirem entre les aportacions del grup d'acadèmics i les del grup de professionals. Observar les coincidències i les diferències entre ambdós grups serà també important per al debat que proposem en aquest informe.

Cal assenyalar, finalment, que en aquest informe hem volgut recollir de la manera més rigorosa possible els continguts del debats generats durant les reunions dels grups de treball: la intervenció dels redactors del document s'ha limitat a ordenar i sistematitzar aquests continguts, amb la intenció de no aportar-hi altres consideracions. Agraïm molt les aportacions dutes a terme i el temps que generosament ens han dedicat les diverses persones que han participat en els debats. En l'annex 1 hem fet una relació d'aquestes persones, que són, de fet, les inspiradores del present document.

1. On som? La universitat i la intervenció social

En aquest primer bloc volem conèixer la situació de la formació universitària en l'àmbit de la intervenció social a partir d'una aproximació estrictament qualitativa. Lluny d'oferir dades sobre allò que fa la universitat en l'àmbit de la formació dels futurs professionals, hem recollit les percepcions subjectives de persones que coneixen aquesta realitat per mitjà de la seva experiència, tant acadèmica com professional. A continuació, resumim els continguts de les dues sessions de treball.

1.1. Acadèmics analitzant la seva tasca acadèmica

La primera de les reunions de treball es va fer el juliol del 2021 en format virtual. En aquesta sessió hi van participar professors de totes les universitats públiques i privades de Catalunya. Els seus perfils, com pot observar-se en l'annex 1, eren variats, però sempre amb el denominador comú d'estar vinculats a la formació de futurs professionals de l'àmbit social.

Tot i la voluntat de propiciar un diàleg obert entre els assistents a la reunió, aquest diàleg es va estructurar a partir de tres aspectes bàsics, que formulàvem com a interrogants: (1) Qui són els nostres alumnes?, (2) Què els estem ensenyant? i (3) Quin és l'impacte de l'activitat docent que estem portant a cap?

En concret, per a la primera pregunta, els participants van intercanviar punts de vista sobre les següents matèries: Quin és el perfil dels estudiants? Quins són els seus potencials i quins els seus punts febles? Saben, els acadèmics, adaptar-se i treure'n profit? Per a la segona pregunta, els participants van compartir les seves opinions sobre els següents punts: Com es valoren els plans docents i les assignatures que preveuen? Entre els continguts que s'ensenyen, què hi sobra i què hi falta? Són, aquests continguts, adequats als estudiants i estan orientats al context social actual? S'adrecen a la intervenció professional o al coneixement generalista? Fomenten les competències i habilitats en recerca i innovació? I per a la tercera pregunta, els participants es van plantejar les següents temàtiques: Fan un seguiment, els acadèmics, de la inserció laboral dels seus estudiants? Saben alguna cosa sobre el tipus de professional que han format? I sobre la capacitat que té aquest tant per a conèixer com per a transformar la realitat social del país?

A continuació revisem els continguts i les aportacions recollides durant aquesta primera sessió. Usem els tres interrogants per a estructurar-ne la redacció, tot i que el diàleg va ser més viu i informal.

Qui són els nostres alumnes?

Abans de preguntar-nos per la docència universitària en l'àmbit de la intervenció social, hauríem de reflexionar sobre qui són els nostres alumnes. Sabem quin perfil i quines motivacions tenen? Entenem les seves expectatives i coneixem els seus potencials? La universitat és una institució que tendeix a l'estabilitat i a la lentitud en els seus moviments, mentre que l'alumnat, especialment en els darrers temps, ha canviat a una velocitat desconcertant. Només si som capaços d'entendre aquests canvis podrem adequar la nostra docència i adaptar-la a una realitat que avança i es transforma sense esperar-nos.

De fet, els participants en el nostre grup de debat reconeixen l'acumulació de dades disponibles sobre el nostre alumnat i també el desconeixement sobre qui són i quins trets distintius el defineixen. «Les universitats – afirmava un dels membres del grup de treball – no estem convertint la informació disponible en coneixement sobre les persones a les quals volem formar.»

Aquest dèficit és important, però s'agreuja quan, com consideren tots els experts convocats, el perfil dels estudiants ha experimentat canvis rellevants durant els darrers anys; uns canvis que són diversos però que, quan ens referim als estudiants vinculats a les ciències socials, també presenten alguns trets comuns. De fet, en el debat que hem tingut amb els professors de diverses universitats catalanes, han sorgit alguns canvis que val la pena destacar. Els hem resumit en aquests sis epígrafs:

1. **Saben millor què volen**
2. **Equilibri i diversitat de perfils**
3. **Són vocacionals**
4. **Experiències i activistes**
5. **Treballen i estudien**
6. **Perfils diversos i «nous» a la universitat**

- **Saben millor què volen.** Amb alguna divergència, la majoria dels alumnes que arriben als diferents graus vinculats a la intervenció social tenen un coneixement prou precís sobre els continguts d'aquests graus i, sobretot, tenen clara la seva dimensió professionalitzadora. Saben perfectament què hi van a fer i per a què els han de servir en termes de futur laboral.
- **Equilibri i diversitat de perfils.** La distribució entre els alumnes que provenen de cicles formatius i els que provenen del batxillerat pot variar en funció de la promoció i del grau, però ho fa en una relació de 50/50. El resultat és una situació que tendeix a l'equilibri entre un alumnat divers i heterogeni:
 - D'una banda, els que provenen dels cicles formatius disposen de coneixements especialitzats previs i han fet pràctiques professionals que els permeten disposar d'una certa experiència laboral. Aquesta trajectòria explicaria per què arriben amb idees preconcebudes, cercant el títol però pensant que ja tenen els coneixements operatius fonamentals. També es tracta d'uns estudiants amb importants mancances bàsiques, fins i tot pel que fa a la lectura i l'escriptura.
 - D'una altra banda, els que provenen del batxillerat arriben sense coneixements de l'àmbit social però, sovint, amb una ment més oberta i amb una motivació que pot anar més enllà del títol. També disposen de millors competències instrumentals, la qual cosa és crucial durant els estudis.
- **Són vocacionals.** A partir dels punts anteriors, ja s'anticipa que ens trobem davant uns alumnes vocacionals, tant des del punt de vista del servei com del de l'accés a una professió. Moltes de les persones que participen en el grup de debat també han destacat l'augment dels alumnes que entren en la primera opció, fet que reforça de nou la dimensió vocacional.
- **Experiències i activisme.** És freqüent que els alumnes disposin d'una certa experiència en l'àmbit social, vinculada tant a feines concretes com a activitats de voluntariat social i comunitari. De fet, se'ns fa notar la distinció entre una part de l'alumnat ja molt involucrat en el món social i una altra que arriba amb una vocació més estrictament acadèmica o professionalitzadora. Els primers estan molt motivats i són molt participatius, mentre que els segons estan menys mobilitzats i són més passius. Es produeix una certa polarització entre ambdós perfils dins les aules.
- **Treballen i estudien.** Malgrat la retòrica de Bolonya, una part significativa dels nostres alumnes compatibilitza els estudis amb el treball, amb els pros i els contres que implica aquesta situació. Aquest és un aspecte que pot ser general en el nostre sistema universitari, però que es mostra d'una manera especialment destacable en el cas dels estudis que ens ocupen; situació que genera noves complexitats docents, relacionades amb la manca de temps dels estudiants i també amb la flexibilitat que es reclama als docents.
- **Perfils diversos i «nous» a la universitat.** El fet d'estudiar i treballar simultàniament, té molt a veure, probablement, amb el perfil socioeconòmic dels alumnes, que tenen una composició molt diversa, en què incorporen molts punts de vista i, per tant, uns debats potencialment molt rics. Es tracta d'un alumnat molt feminitzat i que, sovint, pertany a la segona generació de famílies que provenen de la immigració; molts són també la primera generació de les seves famílies que arriben a la universitat. Hi ha qui explica que aquests tipus de perfils socioeconòmics i culturals provoquen que el professorat hagi de tractar unes determinades situacions personals davant les quals, amb freqüència, no sap com reaccionar. En definitiva, tenen uns perfils diversos, amb un clar biaix cap a situacions socioeconòmiques complexes i, per tant, amb la necessitat de combinar activitats i fer esforços més enllà dels propis dels estudis universitaris.

Què els estem ensenyant?

Així, doncs, assumint les consideracions del punt anterior, disposem d'un alumnat vocacional, orientat a la pràctica, amb pressa per a obtenir el títol i, tanmateix, amb algunes limitacions instrumentals i, sobretot, amb dificultats d'abstracció i amb un cert rebuig quan topen amb la teoria; també, moltes vegades, amb escasses disponibilitats de temps i de recursos.

A aquests alumnes, què els estem ensenyant? Estem aprofitant els seus potencials i millorant les seves limitacions? Quin tipus de coneixement els estem proporcionant i com pot condicionar això la seva activitat professional de futur? Davant aquests interrogants i d'altres, els participants en el grup de debat van fer moltes aportacions i molt variades.

De fet, en aquest apartat, més que no pas donar una resposta a l'interrogant sobre allò què estem ensenyant als alumnes, mostrem una reflexió sobre allò què caldria ensenyar-los. Es parteix, doncs, d'uns déficits i de seguida es proposen unes opcions de futur. Aquest va ser el sentit que va prendre el debat i, per tant, així ho hem recollit. Són unes propostes que han quedat resumides a partir de cinc afirmacions. És interessant observar que aquestes afirmacions parteixen d'allò existent i proposen aprofitar-ho per a aconseguir un salt formatiu que, eventualment, ara mateix no estariem assolint. Per aquesta raó, els cinc punts que sintetitzen les aportacions del grup de treball, relacionats tot seguit, es formulen com una manera d'aprofitar el punt de partida, però també de posar la vista en l'horitzó:

1. **Aprofitar la vocació però transformar-la en professió**
2. **Aprofitar l'interès pràctic sense banalitzar la teoria**
3. **Aprofitar el compromís social sense oblidar les institucions**
4. **Aprofitar la riquesa de la diversitat**
5. **Habilitat professionals però també de recerca**

- **Aprofitar la vocació però transformar-la en professió.** Un dels membres del grup resumia el principal repte docent com a «aconseguir transformar la vocació en professió». En termes docents, aquesta afirmació ens fa pensar en la manera en què combinem la impaciència amb la paciència, la voluntat amb la raó, la força amb la reflexió, la immediatesa amb el rigor; un trànsit en el qual, probablement, el paper de la universitat hauria de ser crucial.
- **Aprofitar l'interès pràctic però no banalitzar la importància de la teoria.** L'alumnat dels nostres graus disposa d'habilitats pràctiques i, per consegüent, cal aprofitar-les per a introduir metodologies actives a l'aula. Tanmateix, aquestes metodologies han de reforçar també els coneixements conceptuals, les capacitats d'argumentar i raonar des de la teoria. El repte, segons diferents aportacions al grup de debat, és construir «conjuntament amb ells» un dipòsit sòlid de coneixement. En aquest sentit, caldria saber aprofitar els seus interessos, com per exemple, el treball comunitari o la innovació social, i transformar-los en capacitats analítiques crítiques. Són creatius i disposen d'habilitats tecnològiques, però els manca paciència i capacitat de reflexió.
- **Aprofitar el compromís social però no deixar de banda la importància institucional.** Ens hem referit a la importància i la freqüència del compromís i l'activisme social entre els nostres alumnes, però el revers d'aquest avantatge es manifesta en un cert rebuig envers les institucions. Els costa articular un punt de vista institucional i interessar-s'hi, ja que el confonen amb el fet de renunciar a la crítica i a la transformació social, prejudicis que els fan obviar la importància dels serveis públics i, per tant, prestats per les institucions públiques.
- **Aprofitar la riquesa de la diversitat.** Durant el debat, sorgeix la dificultat que tenim a l'hora d'aprofitar millor la riquesa de la diversitat socioeconòmica, cultural, sexual, etc., que trobem a les nostres aules; una diversitat que podríem fer esclatar positivament amb més diàleg i interacció aplicats a l'aprenentatge. Addicionalment, aquest potencial tampoc no s'aprofita fora de l'aula, en un entorn universitari més ampli. Alguns dels participants assenyalen que una part important dels alumnes no aprofiten prou el

pas per la universitat en el sentit d'entendre-la com una oportunitat per a viure experiències i establir unes relacions que van més enllà de l'assistència a les classes i la superació dels exàmens. Els alumnes no sempre tenen aquesta vivència universitària, mentre que als professors ens costa vincular-los a la universitat, segurament per raons estructurals i per la manera de treballar que tenim.

- **Habilitats professionals però també de recerca.** Ha estat unànime entre els membres del grup reivindicar la importància d'incorporar la recerca en la docència i d'ensenyar habilitats i competències de recerca a l'alumnat; és a dir, la recerca com a forma d'ensenyar i de generar coneixement. Els continguts docents s'han de poder associar a la recerca i, d'aquesta manera, despertar tant l'esperit crític com el rigor de l'alumnat. Som en un àmbit on el coneixement està en construcció, de manera que l'estudi i la recerca són essencials. Finalment, s'assenyala també que l'aposta per la recerca ha de comportar una visió més transversal: treballar amb altres graus, amb col·legis professionals, etc. No és quelcom habitual, però els estudiants han d'aprendre a relacionar-se amb altres disciplines.

Resumint, els professors que han participat en el grup de discussió tendeixen a pensar que, o bé no estem aprofitant prou el potencial dels nostres alumnes o bé no estem transformant-lo adequadament. En relació amb el primer punt, caldria una docència capaç de treure més rendiment de la seva vocació, de les seves capacitats pràctiques, del seu compromís social i de la seva pròpia diversitat. Però també caldria ajudar-los a fer un camí formatiu en el qual es reforcessin el rigor professional, els coneixements teòrics, la comprensió del paper de les institucions públiques i la importància de la recerca.

Quins són el reptes de futur?

Finalment, en aquest darrer apartat, recollim les principals idees que, en forma de conclusions, han aflorat en el grup de debat. Són les següents:

- D'entrada, com a punt de partida, la coincidència és absoluta quan ens referim a la necessitat de superar un entorn acadèmic rígid i estàtic per a adaptar-nos

a un context flexible i obert en què, a més a més, el perfil dels nostres estudiants és molt canviant. En aquesta direcció, hem de fer-nos la incòmoda pregunta de si estem ensenyant allò que cal i importa o allò que ja sabem i ens és més senzill d'explicar.

- En aquest procés d'adaptació, haurem de projectar les nostres decisions formatives en aquests tres àmbits, que han estat identificats com a clau:
 - L'acció, bàsica per a la futura activitat professional.
 - La reflexió, imprescindible per a incorporar rigor i capacitat crítica.
 - La capacitat de transformació, que, de fet, dona sentit a tot plegat.

A l'hora d'incorporar aquesta tríada, cal flexibilitat, però també una estructura de treball coherent. Partim d'una situació de «coneixement en construcció», i els nostres alumnes aposten per l'acció, per ser professionals en acció; però el professorat hem de «batallar» per convèncer-los que la reflexió els serà també imprescindible, tant per a la pròpia acció com per a la transformació.

- També es plantegen alguns dilemes educatius rellevants, que hem resumit en forma de necessitat de cercar tres equilibris. Són aquests:
 - El dilema/equilibri entre la teoria i la pràctica.
 - El dilema/equilibri entre les posicions crítiques i la pragmàtica institucional.
 - El dilema/equilibri entre els sabers professionals i les capacitats de recerca.
- En opinió del grup de debat, també és important situar els continguts que ensenyem en un marc de valors de referència. Així mateix, és fonamental introduir aquests valors per mitjà del diàleg; del diàleg amb els alumnes, amb altres actors socials, amb la pròpia disciplina i amb el context en general.

En aquest sentit, es planteja explícitament la necessitat d'incorporar elements ètics en la docència pel

que fa referència als dilemes concrets que sorgeixen en la pràctica professional. Això vol dir parlar de poder, de prejudicis, de privilegis... Hem d'acompanyar els alumnes perquè siguin conscients d'aquests factors i sàpiguen com fer-hi front.

- Un factor que no havia estat esmentat fins ara, però que el grup identifica com un repte de futur crucial, fa referència al perfil del professorat. Avui proliferen els professors associats i els perfils acadèmics molt orientats a la recerca i a la publicació competitiva.
 - Els primers, els professors associats, són imprescindibles i ofereixen una docència que és molt important. Simultàniament, però, és molt complicat organitzar un model docent quan aquests associats tenen un pes excessiu. D'una banda, necessitem ser flexibles i establir complicitats amb el territori i amb l'entorn –i aquí els associats hi juguen un paper molt positiu–; però, d'una altra banda, també necessitem incorporar el conjunt del professorat en un projecte docent global i coherent –i aquí la posició dels associats no hi ajuda.
 - Quant als perfils més estrictament acadèmics, l'actual model de carrera ens fa perdre molts bons professionals i també debilita el contacte amb el territori. De fet, la carrera acadèmica encaixa malament amb les característiques dels nostres graus, ja que ens interessa més la transferència que no pas la investigació bàsica. En tot cas, ens cal plantejar un model de recerca en el nostre àmbit i impulsar-lo: una recerca que sigui innovadora i avaluable però que subratlli la seva relació amb la professió i no tan sols amb l'acadèmia; una recerca que no ens separi, sinó que reforci la relació entre el món social i la universitat.
 - Aquest esforç en la recerca s'està fent, però ens manquen alumnes amb voluntat de seguir una carrera acadèmica. La seva pròpia vocació els condueix al món professional, que els absorbeix i els distancia de la recerca universitària.

En definitiva, en aquests grups d'acadèmics s'han identificat els punts febles i els potencials de la situació actual. S'ha fet amb una capacitat d'autocrítica més que destacable, però també amb idees que haurien de permetre desplegar estratègies de millora. En aquest darrer apartat hem recollit aquestes aportacions que han resultat més rellevants i que, n'estem segurs, conformen un diagnòstic de partida molt bo. Les acabem de revisar, però podem resumir-les a partir d'aquestes cinc idees centrals:

- 1. D'un entorn acadèmic rígid i estàtic a un entorn obert i flexible**
- 2. Orientar la formació al triple objectiu de l'acció, la reflexió i la capacitat de transformació**
- 3. Una formació que equilibri allò que hauria de ser una tensió constructiva entre teoria i pràctica, entre crítica social i pragmatisme institucional, i entre sabers professionals i capacitat de recerca**
- 4. Incorporació dels valors de referència i de la formació ètica**
- 5. Necessitat de treballar els perfils professionals i equilibrar els avantatges i els inconvenients del personal amb dedicació acadèmica exclusiva i el professorat associat**

En la sessió final, es va completar aquesta reflexió amb una referència al model europeu que estableix les noves directius per als plans d'estudis universitaris (*Knowledge, Skills and Competences*). Caldrà seguir aquesta iniciativa, en la qual, de fet, moltes de les reflexions anteriors hi trobarien un bon encaix.

1.2. Professionals analitzant l'academia

Més enllà de la reflexió que fan els professors sobre la seva tasca formativa, hem volgut comptar també amb la percepció que en tenen els professionals que treballen en institucions públiques, entitats del tercer sector, associacions diverses o empreses privades vinculades a la intervenció social. Aquestes organitzacions, i els seus professionals, acullen els estudiants que es formen a les universitats, de manera que tenen una opinió sòlida i rellevant sobre els potencials i els punts febles d'aquests estudiants. També disposen d'un coneixement quotidià i de proximitat sobre el què i el com de la intervenció social, de manera que el seu criteri sobre les necessitats formatives és doblement escaient.

Per tot plegat, vam organitzar la primera reunió de treball, que vam fer amb aquest col·lectiu el novembre de 2021. La reunió la vam articular a partir de diversos interrogants, com ara quin tipus de graduats els arriben, quines habilitats i quins dèficits tenen, què aporten a les seves organitzacions, quines noves habilitats i quins nous coneixements serien imprescindibles o quin seria el seu perfil professional ideal. Aquests interrogants no van ser abordats d'una manera seqüencial i ordenada, sinó com una pluja d'idees en la qual, de fet, vam acumular una relació –probablement excessiva i amb algunes contradiccions internes– de demandes formatives a les universitats.

Diagnòstic de partida: s'acumulen dèficits i demandes

La primera cosa que va destacar en aquesta reunió inicial de diagnòstic amb els professionals de la intervenció social va ser la gran quantitat de demandes formatives que adreçaven a les universitats; unes demandes que, a més a més, es percebien com a insatisfetes, com a dèficits. La universitat, d'entrada, no estaria formant adequadament els perfils professionals que requereix el món de la intervenció social. Fins i tot alguns dels participants en el grup de discussió feia esment del «desajust entre les nostres necessitats i com arriben els joves provinents de la formació universitària».

En termes generals, s'afirma que el mercat laboral actual reclama unes habilitats i uns compromisos molt específics. Es considera que el mercat és molt fluid i que, per tant, els professionals que volen inserir-s'hi necessiten

una visió diferent de l'habitual. La universitat hauria de tenir-ho en compte i formar els professionals que reclama el món laboral. En tot cas, com anticipàvem, la llista de demandes és diversa i exhaustiva. Hem intentat agrupar-les en sis blocs, expressat cadascun com una insatisfacció en relació amb les habilitats i les competències dels graduats universitaris que ingressen actualment com a professionals de la intervenció social.

- **Desconeixement del marc normatiu i institucional.** Els professionals es mostren sorpresos del poc coneixement que tenen els alumnes universitaris sobre el procediment administratiu, les normes legals i el sistema institucional; per tant, un alumnat que no coneix prou les regles de funcionament de l'àmbit sectorial on ha de treballar. D'una manera similar, ens expliquen que tampoc no coneixen el seu propi mercat laboral, o sigui que no saben moure-s'hi. Els col·legis professionals reconeixen que els alumnes acaben els graus sense conèixer ni tan sols l'existència dels col·legis, una eina imprescindible per a accedir al món laboral.
- **Manca d'habilitats i de competències bàsiques.** En aquest segon punt ens fixem en dos aspectes bàsics en els quals es detecten dèficits: la redacció d'informes i les relacions que s'estableixen amb els usuaris dels serveis. Quant al primer aspecte, es considera que fallen tant les capacitats diagnòstiques com les habilitats de redacció, de manera que els informes resultants són de molt baixa qualitat. En relació amb el segon aspecte, s'afirma que, en les tasques d'atenció al públic, els estudiants –amb excepcions, és clar– mostren dèficits relacionals, manca d'empatia i, òbviament, poca experiència en el contacte cara a cara. Usant l'expressió d'una de les persones participants en el grup, «els falta contacte directe amb l'usuari i amb la comunitat, trepitjar barri i parlar amb la gent». Aquesta afirmació no es discuteix, tot i que sí que es posa en qüestió fins a quin punt han de sortir de la universitat amb unes habilitats que s'adquireixen d'una manera eminentment pràctica.
- **Poc domini de les noves tecnologies.** Es considera que el sistema de serveis socials encara és analògic, com també ho són els professionals que hi

treballen. Caldria, en canvi, preparar –també per mitjà dels recursos humans– el sistema de serveis socials per a la imprescindible transformació digital. Per tant, és necessari identificar amb claredat les competències digitals que ha de proporcionar la formació universitària i fer una aposta decidida en aquesta direcció. Paradoxalment, però, es detecten massa reticències respecte a les noves tecnologies: «actualment –afirmava un dels professionals del grup–, els proveïdors de serveis i els treballadors mateixos són completament analògics i, fins i tot, mantenen un discurs luddista respecte a l'avenç tecnològic».

- **Formació excessivament compartimentada.** Les habilitats i les competències dels nous professionals haurien de ser transversals, mentre que la formació que s'ofereix és eminentment compartimentada. No es fomenta la capacitat d'establir ponts ni de relacionar les diferents accions formatives, la qual cosa es tradueix, un cop en el món professional, en dificultats a l'hora de fer transicions entre els sistemes (de salut, de benestar, de presons, etc.).
- **Formació desfasada respecte les novetats de l'àmbit.** Alguns dels membres del grup de treball consideren que en la formació universitària no s'hi incorporen les moltes novetats que sorgeixen en el món professional, com tampoc en la realitat social del nou mil·lenni. S'afirma que els graduats desconeixen els nous serveis socials que s'estan incorporant al sistema. Semblaria que la realitat avança a una velocitat molt superior a la que la universitat és capaç d'adquirir.
- **Dèficits de rigor i capacitat d'anàlisi.** Finalment, i aquest ens sembla un punt especialment rellevant, es considera que l'alumnat universitari accedeix al mercat laboral amb dèficits pel que fa a la capacitat per a analitzar i comprendre a fons la realitat social on ha de moure's. Es fan referències al poc coneixement de la teoria, a la manca de visió holística, a la poca formació en anàlisi sistèmica o a la baixa comprensió del context social, econòmic i polític. Amb aquests dèficits, els graduats treballarien sense una comprensió global i, consegüentment, els seria molt difícil anar a l'arrel dels problemes i aconseguir que

les seves intervencions fossin efectivament transformadores (i no només pal·liatives) de la realitat. La manca d'una visió panoràmica també fa difícil que dotin de sentit, de propòsit, la seva feina.

1. **Desconeixement del marc normatiu i institucional**
2. **Manca d'habilitats i competències bàsiques**
3. **Poc domini de les noves tecnologies**
4. **Formació excessivament compartimentada**
5. **Formació desfasada respecte a les novetats de l'àmbit**
6. **Dèficits de rigor i capacitat d'anàlisi**

Més enllà d'aquests sis dèficits, el grup de discussió va llançar una darrera consideració d'ampli abast i que desborda les eventuais mancances de la formació universitària. Ens referim, al dèficit de reconeixement i prestigi del conjunt del sector. Aquesta manca de visibilitat i aquesta poca valoració afecta la seva feina, que, com a primera mesura de transformació, caldria prestigiar i dignificar. Alguns dels membres del grup consideren que ja hem fet algun pas en aquesta direcció, com ho mostra el fet que comença a ser habitual que els lideratges polítics vinguin d'una trajectòria en el món social; però, en termes generals, creuen que aquest és, potser, el gran repte de l'àmbit.

Un dèficit estructural: la manca de reconeixement de prestigi del conjunt del sector i, en particular, dels graduats i els professionals.

Sense afrontar aquest repte, que té molt de polític, els professionals del sector social no se sentiran prou empoderats, segurs i reconeguts en la realització de les seves tasques. De fet, ens comenten que «avui dia tothom s'atreveix a parlar de la feina social, sense reconèixer els coneixements específics dels seus professionals, cosa que no passa en altres àmbits, com el de la salut». Aquesta situació és el resultat de combinar la manca de prestigi dels graus universitaris amb la manca de fortaleza del propi sistema de serveis socials. El resultat són uns professionals insegurs i afeblits.

En definitiva, es considera primordial empoderar els professionals de l'àmbit social, ja des de la universitat mateixa. Aquests han de prendre consciència de les seves habilitats i competències específiques, de la seva capacitat per a respondre les necessitats de persones i famílies que es troben en situacions de vulnerabilitat.

Demandes pertinents, excessives i contradictòries

Del diagnòstic apuntat en l'apartat anterior se'n derivava una relació de demandes a la formació universitària; relació que hem valorat com a pertinent, excessiva i, a vegades, contradictòria. Aquesta relació la podríem presentar com la creu dels dèficits indicats en el punt anterior, però també presenta algunes novetats que valdrà la pena assenyalar.

No és senzill agrupar les múltiples demandes que es van expressar durant el grup de treball, però amb una certa vocació de sistematització les hem agrupades en cinc grans categories. Hem intentat que cada categoria representi un tipus d'habilitat o de competència, tot i reconèixer les múltiples superposicions i les dificultats d'una classificació tan tancada.

1. **Capacitats intangibles (*soft skills*)**
2. **Capacitats transversals**
3. **Capacitats tecnològiques i analítiques**
4. **Capacitat d'emprenedoria**
5. **Capacitats teòriques i metodològiques**

- **Capacitats intangibles (*soft skills*).** Les primers aportacions del grup de professionals van reclamar la importància d'allò que ells mateixos anomenaven les *soft skills*, que podem traduir com a capacitats intangibles. L'argument és senzill i contundent: en l'actual context d'incertesa, complexitat i volatilitat, ens calen perfils professionals híbrids, creatius, col·laboratius, empàtics, amb disposició per al pensament crític, disposats a treballar des de les relacions i orientats a la resolució de conflictes. Aquestes habilitats – potser val més parlar d'actituds – són tan imprescindibles com difícils d'adquirir mitjançant la formació universitària.

Cal recordar la distinció establerta en el clàssic *In Search of Excellence*, de Peters & Waterman, entre els components *hard* i *soft* en la gestió de qualsevol organització. Els components *hard* es definien com a tangibles i es concretaven en la gestió de les estructures i dels processos, mentre que els components *soft* eren els que no es podien tocar i que feien referència, sobretot, a les persones i als valors. Així, doncs, invocant les capacitats intangibles, els participants en el grup de discussió posaven l'èmfasi en les persones (creatives, col·laboradores, empàtiques, etc.), però també en els valors que haurien d'expressar el compromís amb l'àmbit social, el sentit i el propòsit de la feina que es fa.

- **Capacitats transversals.** Aquest segon apartat podria haver estat incorporat a l'anterior, ja que també fa referència a aspectes competencials *soft*. Tanmateix, a fi de subratllar la importància d'unes capacitats que han estat qualificades com a transversals, li hem reservat un epígraf específic.

D'entrada, s'afirma que els professionals de l'àmbit social haurien de poder desenvolupar-se laboralment en diferents àmbits, molts dels quals no són percebuts com a propis. Precisament per aquest motiu necessiten una formació diversa i unes actituds flexibles que els permetin adaptar-se a entorns molt diferents, com ara gent gran, infància, persones amb discapacitats, presons, sensellarisme o salut. I no tan sols a aquestes activitats diverses però properes, sinó també a temes nous i rellevants que connectin amb la intervenció social, com ara urbanisme, habitatge, educació, economia, dret, art o medi ambient. Cal, doncs, incorporar una mirada transdisciplinària que els permeti disposar d'una visió ampla i flexible del sistema de serveis socials, en el qual qui en forma part situa quines realitats preveu, etc.

Aquesta lògica transversal o, si es prefereix, aquesta mirada horitzontal, és fonamental per a la flexibilitat i l'adaptabilitat dels futurs professionals de la intervenció social, de manera que caldria preveure-la ja en la mateixa formació universitària. Tornarem a parlar-ne més endavant, però anticipem que aquesta perspectiva transversal existeix ja en els plans d'estudis, malgrat que els resultats són insatisfactoris.

- **Capacitats tecnològiques i analítiques.** Com ja havíem esmentat, les habilitats i els coneixements digitals són bàsics per al futur, també en l'àmbit de la intervenció social. Malauradament, les competències en les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) són poc presents en la formació universitària.

També és important subratllar que, en opinió del grup de debat, aquestes competències no són simplement tècniques, sinó que reforcen aspectes com ara l'atenció a la persona, el treball comunitari o la mateixa lògica transversal dels serveis. Més enllà d'alguns prejudicis, cal entendre les noves tecnologies com una manera de complementar –no pas de desmantellar– una intervenció social de qualitat. En paraules d'un dels participants en el grup:

«És un repte més d'organització que no pas de formació, ja que ens referim a una transformació en la manera de relacionar-nos. La tecnologia ha de ser una palanca de transformació dels models d'intervenció: personalització, empoderament dels usuaris, prevenció, etc.»

Paral·lelament a l'ús de les noves tecnologies, els graduats han de tenir capacitats per a analitzar les dades disponibles, per a desplegar una aproximació rigorosa i basada en evidències dels problemes socials. Per a aconseguir-ho, són imprescindibles unes determinades competències vinculades a l'obtenció i l'anàlisi de dades.

- **Capacitat d'emprenedoria.** Com hem comentat anteriorment, els graduats en les diverses disciplines de l'àmbit social poden fer unes carreres acadèmiques diverses i canviants. De fet, d'entrada, han de ser conscients de les diferents dimensions i dels diversos espais de treball de la intervenció social (les institucions públiques, el tercer sector i el propi mercat) i entendre-les, i sovint no ho fan. En aquest sentit, la universitat hauria de proveir-los d'eines per a desenvolupar-se en aquestes diverses di-

mensions, així com per a construir les seves pròpies trajectòries professionals d'una manera oberta i flexible. A partir d'aquesta reflexió, s'invoquen les capacitats d'emprenedoria.

Amb aquesta etiqueta es fa referència a habilitats i competències molts diferents, com ara captar fons, dissenyar projectes estratègics, mercantilitzar el coneixement propi, buscar nínxols de mercat, preparar plans de finançament, disposar d'habilitats directives i de capacitats per a treballar en equip, elaborar plans de qualitat, etc. Com s'expressava durant la reunió, «cal proporcionar capacitats i eines per a l'emprenedoria a fi que els titulats puguin esdevenir consultors en l'àmbit social, crear una petita empresa pròpia o autoocupar-se».

Això té a veure amb el fet d'aprendre a traçar carreres professionals diverses i de llarg recorregut, atès que trobar un lloc de treball fix a l'Administració pública, com també en l'àmbit privat o en el tercer sector, és un somni llunyà. Els joves graduats se centren excessivament en unes feines que «els cremen en etapes massa primerenques a causa dels contractes precaris que els ofereixen i que no permeten gaudir ni d'autonomia ni de dignitat laboral». Les capacitats d'emprenedoria haurien d'ajudar a sortir d'aquest cercle viciós i a poder pensar la vida professional amb una visió més ampla i diversificada.

- **Capacitats teòriques i metodològiques.** Abans hem fet referència també a la importància dels coneixements teòrics, que han de permetre als llicenciats disposar d'una visió més comprensiva de la realitat social. Però també són molt importants les competències metodològiques sobre les diferents formes d'intervenció, segons aquest comentari:

«A més de les metodologies comunitàries, d'acompanyament a les persones, d'atenció centrada en la persona o l'aproximació sistèmica, el procés de transformació dels serveis socials ha generat canvis importants i ha introduït noves metodologies durant els darrers anys. S'ha incrementat la tecnificació, han aflorat noves eines diagnòstiques i s'han implementat projectes sobre el llenguatge estandarditzat en els serveis socials; però, normalment, els graduats desconeixen aquestes metodologies. Els estudiants han de conèixer aquests canvis i aquestes novetats, de manera que, en incorporar-se com a professionals als serveis socials, puguin esdevenir un element més de palanca i motor d'aquesta transformació.»

A més d'aquestes cinc categories, sorgeixen altres demandes formatives vinculades a aspectes com el procediment administratiu i a les lleis sectorials dels diferents àmbits d'intervenció, la comunicació, tant externa com interna, l'ètica de les intervencions o l'autocura d'uns professionals que estan sotmesos a moltes pressions.

En darrer terme, un altre aspecte crucial és la relació entre la teoria i la pràctica, que cal reforçar amb nous plantejaments, als quals ens referirem més endavant, sobre el pràcticum, els treballs de fi de grau (TFG) o l'eventual posada en marxa d'un MIR social. En l'adequada relació entre uns coneixements sòlids i una pràctica eficient, trobarem la clau per a revertir la manca de prestigi del sector social; un dèficit que no pateixen els altres pilars de l'estat del benestar i que, si aconseguim superar, aportarà motivació i implicació, evitarà la fuga de talent i dotarà de credibilitat el sistema de serveis socials.

També aquí la capacitat de comunicació externa és molt important, ja que bona part dels problemes de reconeixement es deriven de la manca de coneixement que el conjunt de la ciutadania té en relació amb el sistema dels serveis socials i els professionals que hi treballen. Només ens cal pensar en el diferent paper que han jugat els professionals de la salut i els dels serveis socials – ambdós essencials – durant la pandèmia de la COVID-19.

Les demandes de formació per als futurs professionals de la intervenció social són múltiples i diverses; una llarga llista que ens parla de la feina que ha de desplegar la universitat i, també, d'alguns dels dilemes que marquen tant la seva tasca formativa com el sector social mateix.

Tota aquesta llista de demandes formatives són pertinents, malgrat que pot ser excessiva i, segons com, pot abocar-nos a alguns dilemes difícils de resoldre, entre els quals en destacariem tres de fonamentals:

- I. **El dilema entre les habilitats polivalents de la hibridació i les competències específiques que defineixen un perfil professional precís i diferenciat.** Volem que els alumnes i els professionals serveixin per a moltes coses i que, simultàniament, tinguin un espai de coneixement propi segur i exclusiu.
- II. **El dilema entre la visió panoràmica, fonamentada teòricament, i el focus professional en la intervenció especialitzada.** Volem que entenguin el conjunt de la realitat macro per mitjà de criteris conceptuals sòlids i que, alhora, siguin persones d'acció orientades a la pràctica en terrenys d'intervenció molt concrets.
- III. **El dilema entre la vocació de servei públic adreçat a les persones i als col·lectius més vulnerables i les capacitats d'emprenedoria per a construir-se una carrera professional pròpia i amb oportunitats diverses.** Volem que els estudiants i els professionals disposin d'un propòsit de serveis i que, al mateix temps, siguin capaços d'emprendre projectes professionals de caire personal.

Tots tres dilemes recullen, de maneres diferents, les dicotomies teoria-pràctica, generalisme-especialització o anàlisi-intervenció. Els dilemes són inherentment irresolubles i, per tant, caldrà assumir que tant la formació universitària com la pràctica professional hauran de moure's entre les tensions que això provoca. Buscar un equilibri i assumir aquestes tensions és el principal repte que ens han traslladat tant els acadèmics com els professionals de l'àmbit social.

2. Cap on anar? La universitat i la intervenció social

En aquest capítol recollim les aportacions d'una segona tanda de reunions, diferenciant també el grup d'acadèmics del grup de professionals. Mentre que en el capítol anterior mostràvem un diagnòstic de la situació de la docència universitària en l'àmbit de la intervenció social, ara ens ocuparem del futur d'aquesta. La frontera entre on som i on volem anar no es caracteritza precisament per la nitidesa, però ens permet complementar les reflexions més aviat genèriques amb algunes idees més concretes sobre les línies estratègiques i les accions que podríem emprendre per millorar la docència universitària en aquest àmbit.

Així, doncs, tant en el debat amb acadèmics com amb el grup de professionals, vam orientar la segona sessió de treball, organitzada amb cadascun dels col·lectius el novembre del 2021, a partir dels canvis en el pla docent (assignatures, plantejaments, capacitats professionals no cobertes, noves problemàtiques a incorporar, etc.) i de les aportacions que podrien derivar-se d'una relació més estreta i fructífera entre les universitats i els diferents sectors de l'activitat professional.

Més concretament, la segona sessió de debat amb acadèmics, celebrada el 18 de novembre, es va centrar en dues preguntes: «Quins canvis caldria fer en el pla docent?» i «Quins canvis ha de fer el mateix personal docent i investigador?». Així, per a la primera pregunta, els participants van conversar sobre els següents aspectes: S'haurien d'introduir noves assignatures o eliminar-ne d'obsoletes? Quins nous plantejaments i metodologies docents valdria la pena integrar? Es detecten capacitats professionals no cobertes actualment? Quins problemes socials caldria incorporar? Hi ha un equilibri entre els coneixements especialitzats i els generalistes? Quin és el nivell d'exigència i de prestigi dels graus? Per a la segona pregunta, els participants van tractar els següents temes: Quins perfils acadèmics es necessiten? Quines habilitats haurien de tenir els docents? En què s'hauria de basar l'activitat de recerca i innovació? De quins recursos docents es disposa?

La segona sessió de debat amb professionals, celebrada el 22 de novembre, es va centrar en dues preguntes: «Quins canvis caldria fer en el pla docent?» i «Quina podria ser l'aportació de l'administració pública, l'empresa social i el tercer sector en la formació dels futurs professionals

de l'àmbit social?». D'aquesta manera, per a la primera pregunta, els participants van debatre sobre els següents interrogants: S'haurien d'introduir noves assignatures i eliminar-ne d'obsoletes? Quins nous plantejaments i metodologies docents valdria la pena integrar? Es detecten capacitats professionals no cobertes actualment? Quins problemes socials caldria incorporar? Hi ha un equilibri entre els coneixements especialitzats i els generalistes? Per a la segona pregunta, els participants van dialogar sobre els següents assumptes: Com és la relació entre el món laboral i la universitat? Pot el primer participar en la formació dels futurs professionals? Existeixen projectes compartits que contribueixin al reforçament mutu? Quin paper haurien de jugar els pràcticums i els treballs finals de grau?

2.1. Dels dilemes a les decisions docents

Els mateixos dilemes amb els quals tancàvem el capítol anterior els trobem a l'hora de concretar els models docents que s'imparteixen a les universitats. De fet, en el marc universitari hi ha graus eminentment professionalitzadors, com medicina o infermeria, i altres de vocació més generalista, com economia o ciència política). Els graus vinculats a la intervenció social provenen d'una tradició clarament professionalitzadora i han apostat més recentment per una formació més aviat generalista. La idea era passar d'una formació molt orientada ocupacionalment a una altra en què l'accés al coneixement, la capacitat analítica i la producció de recerca acadèmica tingués un paper més central. Aquesta aposta, probablement mai no expressada amb tota la contundència, ha generat alguns dels dilemes i les tensions que patim actualment.

Expressat amb altres termes, els nostres graus en treball social, educació social o psicologia volen assemblar-se més al de medicina i infermeria o al d'economia i ciència política? Aquest és un interrogant difícil de respondre i que, de fet, ha estat darrere el debat endegat durant la segona trobada amb acadèmics i amb professionals. El model docent, tant pel que fa als continguts com a les formes, dependrà de si volem formar especialistes capaços d'operar quirúrgicament sobre la realitat social

o d'analistes amb una comprensió holística de la realitat que pretenen transformar. De segur que volem totes dues coses; però, on posem l'èmfasi?, com trobem l'equilibri?

A més, a banda de recollir les opinions d'un grup d'acadèmics i de professionals, també fora important comptar amb l'opinió i les expectatives de l'alumnat. De fet, en el debat sobre els models docents hi ha tres lògiques: allò que volen els professors, allò que volen els alumnes i allò que volen els ocupadors. Per a l'elaboració d'aquest informe no hem parlat amb estudiants, però el mateix professorat ha posat sobre la taula la tensió que també pateixen les seves pròpies preferències. Certament, la majoria dels estudiants busquen competències especialitzades i pràctiques, però també sembla clar que els professionals –els estudiants que ja estan treballant– solen trobar a faltar la formació teòrica i analítica que inicialment descartaven. La pràctica, a més a més, sempre s'ensenya d'una manera insatisfactòria a les aules, mentre que els dèficits conceptuals debiliten els estudiants davant una carrera professional llarga i complexa com la que tenen per recórrer. Així es va exposar en un dels grups de debat:

«Perceben la visió global com a teòrica i poc orientada a l'acció. Però el resultat és que no tenen cap discurs sobre el conjunt i treballen sense capacitat per a transformar. A més, faran sempre el mateix?»

Com no podia ser d'una altra manera, l'opció ideal requereix una combinació d'ambdós models formatius, com expressa aquesta opinió:

«S'ha de fer una catalogació dels diferents àmbits d'especialització que preveu l'acció social –com la medicina especialitza en els dermatòlegs o en els cardíologs– i, després, ja fomentarem el treball interdisciplinari i la visió de conjunt.»

Aquest equilibri, que probablement han estat capaços d'assolir en les ciències de la salut, és encara molt precari en l'àmbit social. Les especialitats es consideren de segon ordre, alhora que no s'ha fet el pas per tal d'articular visions integrals i comprensives de la realitat. Aquesta situació, com ja hi havíem insistit, redueix el prestigi de l'acció social i el reconeixement dels professionals. Caldrà clarificar el nostre àmbit d'intervenció, definir les nostres habilitats i competències i, sobretot, saber-ho

explicar i comunicar. La societat ha d'entendre qui som, què fem i quina és la rellevància de les nostres accions. Potser llavors podrem equilibrar adequadament les nostres apostes docents.

2.2. Reflexions acadèmiques entorn del model docent

Tres idees força de partida

Les reflexions recollides han estat molt riques, de manera que sistematitzar-les en un informe és força complicat. En els propers apartats ens referirem a algunes idees que han sorgit al voltant del pla docent i del personal docent i investigador (PDI). Abans, però, volem destacar aquestes tres idees força de partida:

- En primer lloc, malgrat les tensions esmentades anteriorment, hauríem de tenir clar que la universitat no és una entitat de capacitació professional, com es desprèn de l'aportació següent:

«L'Administració pública, les empreses socials i el tercer sector demanen a la universitat que ensenyi unes tècniques que, en realitat, no poden assimilar-se fins que no es porten a la pràctica. La universitat ha de formar persones capaces de desenvolupar una trajectòria intel·lectual, mentre que la pràctica l'aprendran amb un parell d'anys de feina. Si estan ben formades, funcionaran sense dificultats, connectaran idees i sabran abordar els problemes.»

- En segon lloc, tenim més reptes en la manera com organitzem la docència que no pas en els continguts d'aquesta. El problema no radica tant en el fet de si calen noves assignatures o no, sinó en la manera com plantejem i organitzem una docència que sigui significativa i rellevant. La forma de traslladar els continguts és crucial i, en aquesta direcció, un dels participants insta a «recuperar la idea d'*ofici*», una idea de la professió vinculada a la qualitat i al compromís amb els resultats; resultats que, en el segle XXI, haurien de fomentar una perspectiva global, impulsar metodologies comunitàries i traslladar-nos de les perspectives assistencials a les promocionals.

El problema fonamental, tanmateix, radica en les resistències organitzatives. La universitat és una organització burocràtica, i transformar-la requereix uns processos molt llargs i feixucs. De fet, malgrat que hi ha una clara voluntat de canvi i moltes experiències disponibles, els entrebancs organitzatius són molt forts, i els equips per a treballar-los, molt febles, de manera que els impactes acaben sent imperceptibles.

- En tercer lloc, el projecte docent no sols ha de ser acadèmicament solvent, sinó que ha d'interpel·lar tant els estudiants com l'entorn professional i connectar-hi. I això és així perquè no es tracta únicament d'impartir continguts, sinó de dotar-los de sentit. Més enllà de les assignatures i les programacions, cal generar complicitats que puguin trencar les tensions entre la teoria i la pràctica, entre el generalisme i l'especialització. Per això, emprant els termes d'un dels assistents a les reunions de treball, «cal buscar la força del grup d'estudiants, fomentar les seves competències i cercar la seva complicitat; lluitar així contra la rigidesa de l'organització docent». Cal, en definitiva, plantejar una docència que connecti: als estudiants els interessa comprendre la realitat, però això ho hem de plantejar de manera que ho sentin com a propi, que els interpel·li i que els doti de propòsit i de sentit.

Tres idees força:

1. **La universitat no és una entitat exclusivament de capacitació professional**
2. **Tenim més reptes en la manera com organitzem la docència que no pas en els continguts d'aquesta**
3. **El projecte docent ha d'interpel·lar tant els estudiants com l'entorn professional i connectar-hi**

Pensar el pla docent

Les tres idees esmentades en l'apartat anterior es traslladen ara a propostes de modificació dels plans

docents dels graus universitaris relacionats amb la intervenció social. Prenent en consideració que no hem debatut aspectes específics del pla docent, hem resumit aquestes aportacions en tres punts: fer valer la teoria, capacitar per a la recerca i incorporar nous continguts.

- **Fer valer la teoria.** Malgrat la voluntat d'acció de l'alumnat i les demandes d'especialització del món professional, s'expressa també un acord generalitzable sobre la necessitat de fer valer els aspectes teòrics dels graus vinculats a la intervenció social. Fixeu-vos que l'expressió és «fer valer», atès que ja hi ha assignatures marcadament teòriques, mentre que el problema radica en l'interès que desvetllen i el valor que se'ls atorga. Com dèiem abans, no és tant un problema de la relació d'assignatures sinó de la manera d'enfocar-les, com indica aquesta opinió:

«Als professionals de l'àmbit social els falten les bases teòriques que ajuden a construir una condició intel·lectual i ètica entorn dels problemes socials que aborden a la pràctica.»

Fer valer la teoria significa incorporar al pla docent elements de reflexió i pensament que ajudin l'alumnat a entendre on som, per què hem arribat fins aquí i quines transformacions de futur hauríem d'impulsar. El valor de la teoria en graus orientats a la pràctica pot ser paradoxal, però una de les intervencions del debat n'explica clarament la complementarietat:

«Els professionals de l'àmbit social tenen una missió molt aplicada. Els demanen resoldre problemes socials, no explicar-ne les causes; però és difícil abordar intervencions sense fer una aproximació als problemes socials des de les causes, les arrels.»

Gairebé tots els graduats acaben treballant concentrats en el dia a dia –en graus d'intervenció individual i només puntualment grupal o comunitari–, però això no significa que la seva acció no s'hagi d'orientar d'una manera preventiva i estratègica. Els èmfasis en l'acció no poden diluir fins al no-res els objectius a mig i a llarg termini. Alhora, la teoria ofereix una visió analítica dels problemes socials que seran tractats en la pràctica. Aquesta perspectiva analítica contribueix a dotar de consistència les accions, i, per consegüent, és important motivar els estudiants

per tal que l'adquireixin. Calen fonaments teòrics i conceptuals, però també calv oferir-los-els de manera que els siguin significatius, per a no generar rebuig. De fet, els professionals en actiu valoren positivament els marcs teòrics, però consideren que no els han rebut adequadament ni els han assimilats correctament.

- **Capacitar per la recerca.** Ja en el capítol anterior ens hem referit a la importància de capacitar per a la recerca els estudiants i futurs professionals dels graus vinculats a la intervenció social. En aquest moment del debat, s'hi incorporen algunes aportacions concretes vinculades, per exemple, a: (1) la revisió d'assignatures metodològiques-científiques per tal d'introduir habilitats i competències de recerca en el pla docent, (2) la possibilitat d'incorporar alumnes en equips de recerca o (3) usar els TFG com a experiències inicials de recerca amb acompanyament tant acadèmic com professional. Respecte a aquest darrer punt, es planteja també la importància de «ser valents i experimentar amb formats de TFG nous i innovadors».

En aquest àmbit de la recerca, ens comenten la paradoxa d'uns professionals de l'àmbit social que són molt a prop de la realitat social –hi treballen pràcticament submergits– i que, al mateix temps, es troben molt lluny de qualsevol activitat investigadora d'aquesta realitat que coneixen tan bé; una paradoxa que debilita la posició d'uns professionals que, a diferència, per exemple, dels de l'àmbit de la salut, treballen sense aportar valor i perspectiva a la seva feina, sense convertir-la en una aportació que la transcendeixi, però que també debilita un treball acadèmic que mostra una excessiva distància envers una realitat a la qual tenen dificultats d'accés. Reforçar-se mútuament i apostar per la recerca és una necessitat que es considera imprescindible tant des del punt de vista acadèmic com des del professional.

- **Incorporar nous continguts.** Tenint present els diferents plans docents, els professors i professores del grup de debat no ens parlen tant d'assignatures obsoletes com d'un excés de dispersió i de la necessitat de revisar-ne alguns continguts. La dispersió afec-

ta els continguts i també les metodologies d'aprenentatge, fet que genera una mena de desfilita docent que té poca capacitat de ser interioritzada.

Quant a la revisió dels continguts, sí que es considera necessari incorporar-hi algunes novetats relacionades amb la transformació de la mateixa realitat social i amb l'aparició de noves metodologies d'intervenció. El món avança a una gran velocitat, també en un àmbit social en què sorgeixen noves realitats vinculades a la vulnerabilitat, a la intensificació de les desigualtats, a la cronificació de la pobresa, a noves formes de discriminació i racisme, als treballadors pobres o a l'increment de les persones sense llar. També disposem de noves eines tecnològiques: sorgeixen experiències amb algorismes i intel·ligència artificial, s'estimulen serveis de mediació o s'imposen nous models d'intervenció que cal anar incorporant en els plans docents.

Tanmateix, en relació amb els nous continguts ens subratllen un aspecte addicional. Es proposa incorporar nous continguts per tal de «formar futurs professionals capaços de despertar consciències»; és a dir, de mobilitzar la ciutadania, d'estimular el desenvolupament comunitari o de fomentar l'activisme i la participació. Semblantment, aquests futurs professionals també han de disposar d'una perspectiva ètica i d'actituds d'empatia envers els usuaris dels seus serveis. Durant les sessions de discussió, es va fer esment, explícitament, a dèficits d'empatia i al perill de «convertir els estudiants en futurs professionals que es dediquin menys a lluitar contra la pobresa i més a fiscalitzar els pobres.».

1. **Fer valer la teoria**
2. **Capacitar per a la recerca**
3. **Incorporar nous continguts**

Pensar en el personal docent

Un factor clau i imprescindible per a transformar la docència universitària en l'àmbit de la intervenció social és el personal docent i investigador. Depenent de qui siguin

aquests professors, dels seus interessos i dels seus perfils, i de quins coneixements tinguin disponibles, és evident que tot plegat tindrà un impacte en l'activitat docent i en la manera en què aquesta incideixi en l'alumnat que la rep.

El debat sobre el PDI amb el grup d'acadèmics ha estat, com és fàcil d'intuir, ric i prolífic. No tan sols són conscients de la importància del recurs humà en qualsevol tasca formativa, sinó que, a més a més, ens referim a la seva quotidianitat, als assumptes amb els quals han de bregar diàriament. Ens hem fixat especialment en dos aspectes, relacionats ambdós amb unes plantilles docents caracteritzades per la precarietat d'un nombre molt important de professors associats i per les dificultats pròpies de la carrera acadèmica del professorat a temps complet o en vies d'estabilització:

1. **Les dificultats de treballar conjuntament, de coordinar-nos**
2. **La homogeneïtat i la rigidesa de les carreres acadèmiques**

- **Les dificultats de treballar conjuntament, d'una manera coordinada.** La importància d'uns perfils professionals híbrids i amb capacitats relacionals comporta una exigència de coordinació i de transversalitat en la docència. Aquesta és una exigència difícil de satisfer, ja que, com ens deia fa algun temps un company de feina acadèmica, «mentre que la societat té problemes, la universitat té departaments i assignatures». Es tracta d'una dificultat que, en primer terme, deriva de la dispersió i de la compartimentació dels plans docents. Estem acostumats a treballar des de nínxols d'especialització i, per tant, no podem traslladar adequadament la necessitat de posicions de caràcter més horitzontal.

I en segon terme, les dificultats per a treballar plegats d'una manera coordinada també tenen molt a veure amb un context de precarietat laboral en què, en el cas dels graus que ens ocupen, és habitual comptar amb tres quartes parts del professorat en condició d'associat. Aquest professorat sol ser compromès i competent, de manera que fa molt bé la seva tasca docent; el problema és que aquesta

tasca docent és un afegit a la jornada laboral fora de la universitat, i això fa que, un cop han dut a terme les hores d'aula, no disposen pràcticament de temps per a anar a reunions de coordinació, revisar l'encaix de la seva assignatura en el conjunt del pla docent, participar en projectes col·lectius o, simplement, formar part d'una reflexió conjunta sobre l'activitat formativa de la universitat.

Ja hem subratllat les dificultats d'introduir modificacions en l'estructura i l'organització docent, per la qual cosa, per a aconseguir-ho, és imprescindible comptar amb equips de treball estables i cohesionats que impulsin aquestes transformacions d'una manera sostinguda en el temps. Aconseguir aquests equips quan el 70% dels professors són associats és molt difícil; d'una banda, com afirmaven anteriorment, perquè aquests recursos humans no disposen de temps per a fer-ho i, d'una altra banda, perquè el professorat a temps complet que sí que hauria de disposar d'aquest temps és tan escàs i ha d'assumir tantes responsabilitats de gestió, que tampoc no acaba tenint disponibilitat. En aquest context, proliferen les iniciatives i la voluntat de millora, però les dificultats operatives i la pressió del dia a dia hi pesen molt, com expressa un membre del grup:

«El professorat està ben format i té les habilitats necessàries, però per a promoure la innovació cal incidir en l'organització, poder treballar d'una altra manera.»

- **La homogeneïtat i la rigidesa de les carreres acadèmiques.** Com es dedueix d'algunes afirmacions del punt anterior, no es tracta tant d'optar per una docència d'associats o de PDI a temps complet, sinó de disposar de les condicions per a una complementarietat adequada. Ambdós perfils tenen avantatges i, per tant, caldria saber combinar-los, combatre les situacions de precarietat i aprofitar-ne el potencial.

Un problema addicional el trobem en la homogeneïtat i la rigidesa de les trajectòries docents. La complementarietat és saludable perquè és enriquidor comptar amb una plantilla docent diversa i heterogènia, sense que això hagi d'implicar, evidentment, tancar-se en els respectius compartiments i sense

coordinació. Aquesta heterogeneïtat, tanmateix, és molt difícil d'assolir quan les situacions docents i les trajectòries acadèmiques són molt rígides. Per exemple, alguns professionals, en un moments determinats de la seva carrera, podrien optar per una dedicació universitària intensa i superar la precarietat que acompanya la figura de l'associat.

Aquest trànsit de la professió a l'acadèmia podria ser interessant per a ambdues parts: d'una banda, la universitat incorpora uns coneixements pràctics i una reflexió des del dia a dia que pot ser molt atractiva i estimulante, mentre que, d'una altra banda, els professionals poden tenir uns moments de sortida d'un sistema que els genera molta pressió: però no és possible fer aquestes apostes per la rigidesa dels models contractuals. També trobem problemes de rigidesa quan ens fixem en les persones dedicades a la carrera acadèmica, ja que les exigències d'acreditació i consolidació els reclamen un seguit de resultats que no tenen res a veure amb les seves activitat i dedicació docents.

En definitiva, més enllà de la voluntat i del compromís –que hi és–, les condicions i les possibilitats laborals de les plantilles docents condicionen aspectes crucials del pla docent. I no solament pel que fa als continguts de les assignatures, sinó, sobretot, quan ens fixem en la necessitat de reflexionar sobre allò que estem ensenyant, d'innovar en les metodologies d'aprenentatge o d'incorporar formes col·laboratives i transversals d'abordar la docència.

2.3. Reflexions professionals entorn del model docent

Les reflexions del grup de professionals no van adreçar-se directament ni al pla docent ni al rol o el perfil del professorat, ja que, evidentment, el seu interès se centrava més en les competències i les habilitats de sortida que no pas en l'organització de la formació universitària.

També va sortir un tema al qual ja ens hem referit en el capítol anterior però que reproduïm, perquè així ho van fer els membres del grup de treball, que van mostrar una intensa preocupació per l'assumpte. De fet, les primeres reflexions que van sorgir en la segona trobada incidien

de nou en la pressió i la duresa que suposa treballar en el tracte directe amb persones i famílies que estan passant-ho molt malament. En aquest sentit, consideren que caldria assumir que es tracta d'una «professió de risc» i que és imprescindible posar molt èmfasi en l'autocura dels professionals i, sobretot, en la cura que han de tenir les diferents organitzacions dels seus professionals. Es refereixen, concretament, a aspectes com la mobilitat, el suport emocional i també, és clar, a l'exigència d'unes condicions laborals dignes.

A partir d'aquesta reflexió inicial, es van fer diverses propostes vinculades a la docència universitària, que hem recollit en sis epígrafs: (1) millorar el coneixement del sistema, (2) articular adequadament els coneixements generals amb els especialitzats, (3) apostar per la formació en noves tecnologies de la informació, (4) capacitar per a la recerca, (5) reforçar els lligams entre el món professional i la universitat per mitjà dels TFG i dels pràcticums i (6) no oblidar les necessitats de formació continuada.

- **Millorar el coneixement del sistema.** Es detecten mancances bàsiques pel que fa al coneixement del sistema de serveis socials per part dels graduats, de manera que es considera important que la formació universitària reforci els coneixements sobre aquest sistema. No pot ser, en paraules dels professionals, «que hi hagi diferències significatives entre la realitat i allò que s'explica a la universitat».

També es creu que, a l'hora de donar a conèixer aquest sistema, caldria prendre en consideració les diferències territorials, ja que no és el mateix el funcionament dels serveis socials en l'àmbit metropolità que en una zona rural. Se cita com a exemple el fet que en moltes zones de Catalunya els treballadors de l'àmbit social són itinerants i s'han de desplaçar diàriament de poble en poble.

Paral·lelament, si passem de les especificitats locals als denominadors comuns del context més ampli, també s'esmenta la necessitat que la universitat ensenyi les característiques del model social europeu al qual haurem d'anar convergint. I no tan sols això, ja que conèixer les experiències i les bones pràctiques del nostre entorn europeu pot ser molt productiu i un saber crucial per als nostres graduats; si és així, no

hauríem d'oblidar-nos de la formació en idiomes que els permetin comunicar-se i intercanviar idees i pràctiques amb professionals d'altres països.

- **Articular adequadament els coneixements generals amb els especialitzats.** Mentre que els acadèmics centraven el seu debat en l'equilibri entre la teoria i la pràctica, el grup de professionals va posar l'èmfasi en el debat entre el coneixement general i el coneixement especialitzat; dos debats que es connecten però que també mostren algunes particularitats.

La idea general també és combinar generalisme amb especialització, ja que ambdós requisits són percebuts com a imprescindibles. De fet, almenys en la teoria, aquest equilibri ja es trobaria en els actuals plans d'estudis, que solen dedicar els dos primers anys a continguts més generals i els dos segons a assignatures (optatives) més especialitzades. El problema, de nou, és que el resultat final no sembla prou satisfactori, que no s'assoleixen aquests objectius. Aquests resultats deficients pot ser que s'expliquin per la curta durada dels estudis: en quatre anys, és difícil fer-ho tot, com demostra la formació en medicina. Però també s'expliquen pel fet que els alumnes passen massa temps a les aules i que, per tant, la manca de contacte amb la realitat i amb el territori fa que els aprenentatges esdevinguin poc significatius.

El debat entre generalisme i especialització també es connecta amb les futures trajectòries laborals d'uns professionals que hauran de canviar de feina i, per tant, necessitaran unes flexibilitats i unes habilitats transversals. En aquest sentit, tenim el següent comentari:

«Són més importants la voluntat de treballar en equips interdisciplinaris i la predisposició per a fer-ho, que no pas la formació tècnica especialitzada. Els estudiants han de dominar la tecnologia, ser eficients, saber gestionar el temps i tenir unes capacitats d'aprenentatge, d'adaptació i d'emprenedoria. És evident que faran feines diferents al llarg de la seva vida i que, per tant, la hiperespecialització no té, avui dia, tan sentit.»

- **Apostar per la formació en noves tecnologies de la informació.** Ja ens hem referit abans a aquest punt, sobre el qual no hi ha cap afegitó. Només rebla el clau sobre un tema que ha anat sortint insistentment, primer com a dèficit i ara com una demanda de ser incorporat en els plans docents de les universitats.
- **Capacitar per a la recerca.** Aquest aspecte també ha estat objecte de reflexió i d'aportacions en les reunions inicials, tot i que, més enllà dels dèficits vinculats estrictament al pla docent, ara volem subratllar la importància de fomentar la recerca entre els mateixos professionals de l'àmbit social. Es reconeix que la relació entre la universitat i el món de la pràctica professional és feble, de manera que la recerca aplicada és també molt escassa. Un aposta que podria ser molt fructífera i que encara no s'ha fet en el sector social, entre altres motius per dèficits organitzatius i manca d'incentius, és la plantejada tot seguit:

«La carrera professional dels metges, en bona mesura, està lligada a la recerca, que alhora els aporta un sobresou. Si la trajectòria dels professionals de l'àmbit social pogués millorar en funció de la recerca, tindriem més incentius per a dur-la a terme.»

En una altra citació que ens sembla molt remarcable, una de les persones d'aquest grup de debat es referia a la manca d'incentius i a l'absència de compromís de la Generalitat amb recerca social, malgrat el que declara el mateix Pla Estratègic de Serveis Socials, en els següents termes:

«En l'àmbit professional no hi ha espais laborals per a la reflexió, la recerca, la sistematització i la comunicació perquè és car. Per tant, ens cal finançament de la Generalitat per a la recerca. Els polítics han d'atrevir-se a invertir en coneixement i no tan sols en acció.»

- **Reforçar els lligams entre el món professional i la universitat, per exemple, per mitjà dels TFG, els pràcticums i els serveis socials interins residents (SSIR).** Un aspecte genèric i molt important que han destacat els membres del grup de debat fa referència a la necessitat d'estrènyer les relacions entre dos mons avui massa separats: el món universitari i el món professional. Cal establir aliances i cercar com-

plicitats per a treballar en un entorn –el social– tan complex que es fa inassolible per a un únic actor. Emprant una expressió literal, «necessitem conformar i ordenar l'ecosistema social».

Com a productes específics per a començar aquesta relació, se citen els pràcticums, els TFG i un eventual SSIR. En relació amb el primer tema, es constata que les diverses institucions acullen molts alumnes en pràctiques, però que cal treballar molt més els continguts i la coordinació entre el sector acadèmic i els professionals. Així, es reclama que els tutors tinguin un paper molt més actiu, en què hi dediquin temps i generin aprenentatges efectius. Els pràcticums ofereixen un escenari privilegiat per tal que les diferents organitzacions socials coneguin els futurs graduats que hi podran treballar; però també és important que, més enllà de la dedicació dels tutors acadèmics, les institucions els incorporin als equips de treball, els permetin experimentar i els facin participar en la feina quotidiana. Per tot plegat, hem trobat també alguna recomanació orientada a ampliar els períodes de pràctiques i a afavorir que es comencin a fer ja des dels segon curs.

Així mateix, sovint com una derivada del pràcticum, els TFG poden ser un espai per a aprofundir en les relacions entre la universitat i les organitzacions professionals. Els TFG tenen un component acadèmic, però també podrien ser informes que interessessin a les entitats dedicades a la intervenció. En aquesta direcció, es proposa valorar aspectes com la doble tutorització, treballar una agenda de temes rellevants per a l'àmbit professional, vincular les pràctiques als TFG o usar aquests treballs com a experiències de recerca compartida.

Finalment, imitant en model dels metges interins residents (MIR), es proposa la possibilitat d'implementar uns SSIR. Els SSIR servien com a articulador de les pràctiques, més enllà del moment formatiu, i aportarien una capacitat addicional que podria obrir noves oportunitats laborals als graduats. Per a reproduir el model de salut, caldria determinar en quins àmbits es necessiten els professionals del futur, la qual cosa afavoriria una millor relació entre el mercat laboral i la formació acadèmica.

- **No oblidar les necessitats de formació continuada.** Finalment, pel que fa al món professional, conscients del dinamisme de la mateixa realitat social, s'introdueix un nou tema en què l'ecosistema social hauria de jugar un paper rellevant: la formació continuada. Aquesta formació és cada vegada més imprescindible per a mantenir actualitzats les habilitats i els coneixements, però caldria definir-la d'una manera conjunta i estratègica, com indica aquest comentari:

«Les capacitats d'aprenentatge al llarg de la vida i d'adaptació constant són més importants que la formació de base.»

Ja per acabar, volem recordar que en aquest darrer apartat hem revisat sis línies de treball que, en opinió del grup de professionals, caldria anar explorant en el futur; un futur en el qual les diferents apostes per millorar el coneixement del sistema, apostar per les tecnologies i la recerca o articular millor els TFG i la formació continuada, representaran inevitablement estrènyer les relacions entre la universitat i el món professional. Són actors diferents, però només si s'articulen i es complementen en un ecosistema social català seran capaços de fer front als reptes d'una societat tan complexa i incerta com l'actual.

1. **Millorar el coneixement del sistema**
2. **Articular adequadament els coneixements generals amb els especialitzats**
3. **Apostar per la formació en noves tecnologies de la informació**
4. **Capacitar per a la recerca**
5. **Reforçar els lligams entre el món professional i la universitat per mitjà dels TFG i els pràcticums**
6. **No oblidar les necessitats de formació continuada**

3. Conclusions

Acabem aquest informe amb un apartat en què no intentarem sintetitzar els arguments esgrimits en els apartats anteriors. Mentre redactàvem aquest document, n'anàvem relacionant els principals continguts en quadres resum. Resseguir-los pot ser una manera de disposar d'una visió resumida del conjunt.

Preferim utilitzar aquest apartat de conclusions per a destacar algunes idees que ens semblen centrals i que, de fet, han estat destacades en la darrera sessió, organitzada en línia el 18 de gener de 2022, en què els dos grups de treball, d'una manera conjunta, van poder discutir una primera versió d'aquest document. Seguint amb l'estil esquemàtic del document, volem destacar cinc idees expressades ara en forma de reptes:

1. **El repte de l'equilibri: marcats pels dilemes, les tensions i la necessitat d'equilibris**
2. **El reptes de les connexions: la necessitat de ponts i relacions en totes direccions**
3. **El repte del com: apostar per una docència complexa i dotada de sentit**
4. **El repte del reconeixement: marcats pel desconeixement i per la maca de prestigi**
5. **El repte de la continuïtat: i ara com seguim?**

El repte de l'equilibri: marcats pels dilemes, les tensions i la necessitat d'equilibris

Durant els debats en els dos grups de treball, l'aparició de dilemes a l'hora de plantejar els objectius de la formació universitària en l'àmbit de la intervenció social ha estat constant. Hem vist que calia, simultàniament, fer front a una formació orientada a l'acció, que ha de capacitar per a la reflexió i ha d'afavorir la transformació social. Per a aconseguir-ho, s'han plantejat múltiples dilemes expressats mitjançant fórmules dicotòmiques:

teoria-pràctica, mirada crítica – perspectiva institucional, saber professional – capacitat de recerca, perfils híbrids – especialització professional, perspectiva panoràmica – capacitat d'acció, generalistes – especialistes, comprensió – intervenció, etc.

Aquests dilemes ens dibuixen un espai marcat tant per l'existència de múltiples tensions com per la necessitat de cercar equilibris. I, encara que sigui paradoxal, no podem renunciar ni a les unes ni als altres: les tensions són l'expressió d'una realitat complexa i polièdrica que no volem simplificar ni podem aspirar a fer-ho, mentre que l'equilibri és un estadi inestable i alhora imprescindible. Les tensions alimenten de riquesa i complexitat l'espai de la intervenció social, mentre que l'equilibri implica treballar en els dilemes, no suprimir-los. Quan traslладem aquesta aproximació a la formació universitària, ens trobem en un escenari molt més insegur del que potser ens agradaria tenir, on hem de ser capaços de treballar des de les relacions, les interaccions, els diàlegs i les contradiccions. La inestabilitat de la nostra docència serà, paradoxalment, allò que li proporcionarà força i la dotarà de sentit.

El reptes de les connexions: la necessitat de ponts i relacions en totes direccions

Connectant amb el punt anterior, el segon denominador comú de les diferents sessions de treball ha estat la necessitat de moure'ns d'un lloc a un altre, de relacionar-nos en diferents direccions i de connectar amb espais i actors molt diversos. Els professionals de l'àmbit social tendeixen a quedar ancorats en espais molt reduïts i tancats, però haurien d'estar entrant-hi i sortint-ne permanentment. Les seves trajectòries professionals són incertes: poden treballar amb àmbits molt diversos i es relacionen d'una manera molt estreta amb altres especialitats o sectors d'intervenció.

Tant els professionals com el tipus de feina que han de fer són cada cop més relacionals, transversals, horitzontals, en xarxa, etc. Cal, per tant, formar-los i preparar-los per a aquesta realitat. Cal una formació que ajudi a entendre «els altres», tant si aquest *altres* es refereix a altres institucions, altres professionals, altres perspectives o bé a les comunitats i a les persones amb les quals treballen.

El repte del com: apostar per una docència complexa i dotada de sentit

Seguim encadenant els reptes i, un cop identificats els denominadors comuns dels dilemes i de les connexions, cal traduir això a l'àmbit docent amb una formació a l'alçada de la complexitat de la realitat social del segle XXI. En aquest sentit, el debat ha posat l'èmfasi més en el com que en el què de la docència universitària. És a dir, el problema no radica en la descripció dels continguts de les diferents assignatures, sinó en com s'imparteixen en una manera de traslladar-la a l'alumnat que no li és significativa, que no és capaç de connectar amb les seves inquietuds i amb les seves expectatives.

Per a abordar aquest repte, és imprescindible reforçar les relacions de la docència universitària tant amb el món professional com amb l'alumnat mateix. Només des de la construcció d'aquests ponts serà possible que els coneixements de l'acadèmia connectin amb els interessos dels estudiants i futurs professionals; una connexió que implica modificar les metodologies i les maneres d'apropar-s'hi. No implica, en canvi, renunciar a molts dels continguts que avui ja s'estan oferint.

El repte del reconeixement: marcats pel desconeixement i la manca de prestigi

Sobrevolant el conjunt dels reptes que tenim plantejats, s'ha subratllat la manca de reconeixement i de prestigi dels professionals i dels graus de l'àmbit social; un desconeixement i un descrèdit que tenen un efecte directe sobre el funcionament de les institucions, tant les prestadores com les formadores, de l'àmbit social.

Revertir aquesta situació és una prioritat de primer ordre, una prioritat que no és senzilla d'assolir però que –en opinió dels membres dels dos grups de treball– necessita ser abordada a partir d'una aliança del conjunt del sector social; és a dir, de l'aposta i del treball conjunt del món professional i de l'acadèmic. També es reclama millorar la comunicació interna i externa, ja que ni el sector no reconeix el seu propi potencial, ni la societat, en general, no sap què fa ni com contribueix al benestar de la comunitat. Aquest desconeixement s'ha fet palès durant la pandèmia de la COVID-19.

El repte de la continuïtat: i ara com seguim?

Finalment, els participants en la sessió de cloenda van posar sobre la taula el repte de la continuïtat. El procés de debat i l'elaboració d'aquest document ha estat valorat com un espai d'encontre i una oportunitat per a pensar plegats on som i on volem anar; un procés, però, que reclama continuïtat i traducció en actuacions concretes i tangibles. En aquest sentit, es proposa l'elaboració d'un pla d'acció, el manteniment d'un espai de relacions i contactes, i la implicació i el suport d'institucions com ara grans ajuntaments i, principalment, la Generalitat de Catalunya per mitjà de la seva Direcció General de Serveis Socials del Departament de Drets Socials.

En definitiva, el sector de la intervenció social reclama continuar fent aquesta reflexió col·lectiva i plural, però també convertir-la en iniciatives i accions concretes. Aquest és el desafiament que llança a les institucions que l'han promogut, i deixa aquest darrer repte sobre la taula de la Direcció General de Serveis Socials i de l'ACUP.

Annex. Els grups de treball

Els membres que van formar part del grup de treball d'acadèmics són els següents:

- Universitat de Barcelona (UB): Marta Ballester, Ferran Cortés, Núria Fuentes, Miquel Gómez i Cándid Palacín.
- Universitat Autònoma de Barcelona (UAB): Ricard Gomà⁽²⁾ i Teresa Sordé.
- Universitat Politècnica de Catalunya (UPC): Josefina Antonijuan i Fatiha Nejari.
- Universitat Pompeu Fabra (UPF): Albert Sales i Miquel Salvador.
- Universitat de Girona (UdG): Xavier Casademont i Anna Planas.
- Universitat de Lleida (UdL): Ramon Julià* i Xavier Miranda.
- Universitat Rovira i Virgili (URV): Maria Victòria Forns i Josep Ribalta.
- Universitat Oberta de Catalunya (UOC): Isaac González i Jordi Solé.
- Universitat Ramon Llull (URL): Liliana Arroyo, Montserrat García i Joan Andreu Rocha.
- Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya (UVIC-UCC): Eulàlia Colleldemont, Anna Gómez i Manuel Vidal*.
- Universitat Internacional de Catalunya (UIC): Esther Jiménez i Consuelo León.
- Universitat Abat Oliva CEU: Carmen Parra, Sergi Rodríguez i Swen Seebach.

Els membres que van formar part del grup de treball de professionals són les següents⁽³⁾:

- Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU Catalunya): Jaume Valls.
- Ajuntament de Barcelona: Lluís Torrens
- Associació de Professionals en el Treball de Proximitat amb Persones Vulnerables (APROAPE): Óscar López.
- Associació de Municipis de Catalunya (ACM): Sònia Oriola.
- Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya (CEESC): Xavier Campos.
- Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya (TSCAT): David Rodríguez.
- Consell Comarcal del Montsià: Mila Garriga.
- Dincat: Carles Campuzano i Víctor Galmés.
- Diputació de Barcelona: Francesc Hernández.
- Direcció General de Serveis Socials del Departament de Drets Socials de la Generalitat de Catalunya: Josep Maria Forné i Xavier Delgado.
- Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS): Marta Eugènia González.
- Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya: Laia Grabulosa.
- Federació de Municipis de Catalunya (FMC)/Consell Comarcal de la Noguera: Josep Lluís Bonet i Idoia Roigé.
- Fundació iSocial: Toni Codina.
- Fundació TIC Salut Social: Josuè Sallent.
- Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya: Jesús Delgado.
- UpSocial: Miquel de Paladella.

2 Els membres del grup de treball d'acadèmics marcats amb un asterisc (*), finalment, no hi van participar.

3 Altres institucions, convidades a assistir a les sessions de debat, finalment, no hi van participar. És el cas dels ajuntaments de Girona, Lleida, Tarragona i l'Hospitalet de Llobregat, els Consells Comarcals de l'Alt Camp, la Selva i el Vallès Occidental, i el Consorci d'Acció Social de la Garrotxa.

Associació Catalana d'Universitats Públiques

info@acup.cat
www.acup.cat

Av. del Tibidabo, 39
08035 Barcelona